

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot.uz

«Til va adabiyot – Преподавание языка и литературы – Language and literature teaching» (e-mail: tilvaadabiyotuz@gmail.com) <https://oak.uz/pages/4802>

ULUG' ALLOMA VA MUTAFAKKIRLAR MA'NAViy MEROSI INSONIYATNI KAMOLGA YETKAZUVCHI XAZINADIR

Alisher Navoiy

Zahiriddin Muhammad Bobur

Maxtunquli

Laylo Khursanova. The notion of "concept" and its conceptual sphere in linguistics	68
Roza Turdieva. Efficient practices for developing linguistic proficiency in english language	70
Ulugbek Elmurov. Presentations, electronic portfolios and blog portfolios in foreign language education: methodological principles and performance criteria	72
Dildora Israilova. Pedagogical principles of teaching english to preschool children through fairy tales	74
Saodat Kasimova. Methods of improving the speech of students of higher education in economics	76
Dilara Dospanova. Borrowings as a source of replenishment of anthroponymic vocabulary	78
Turgunboy Omonov. Insurance terminology and legal cultures	80
Gulnoza Najmutdinova. Improving the methodology of developing reflexive skills of future english language teachers	83
Asilabonu Sobirova. The poet who won hearts	85
Farangiz Mamedova. Eclectic approach in teaching foreign languages	87
Nargiza Muxamedova. Perspectives of oil and gas industry in Uzbekistan	88
Munisa Mirusmanovna. Using case-study method in teaching law students	90
Nasiba Mirzayeva. Principles of teaching a foreign language in the context of	92
Nilufar Turdiyeva, Otabek Baxtiyorov. The evolving landscape of modern technology	95
Dilnoza Aminova. The relationship between the polysemy of military terminology and intercultural communications	97
Omon Khudoyorov. What is the difference between ielts and ceft?	99
Madina Davlyatova. Gender peculiarities of names of professions and occupations in uzbek and english languages	101
Салим Дониёров. Повышающаяся значимость процесса медиакон вергенции традиционных сми в реалиях построения нового Узбекистана	103
Сания Умарова. Использование информационных технологий в обучении будущих педагогов	106
Чарос Абдуллаева. Социопрагматический аспект лингвокреативности через использование языковой игры	108
Феруза Таирова. Сопоставительный анализ английского и узбекского драбблов с когнитивно социопрагматического ракурса	111
Мукаддас Абдурахманова. Лингвокогнитивный анализ омонимов в жанре туюк	114
Гузэл Эгамбердиева. Применение интерактивных методов и приемов на занятиях русского языка при изучении темы «Второстепенные члены предложения. Мои друзья»	118
Нилуфар Аташикова. Формирование профессиональной компетентности специалиста-экономиста в процессе обучения английскому языку для специальных целей	123
Роза Рамазанова. Использование метода "case-study" при преподавании русского языка как иностранного	125
Раушан Торежанова. Значение общественно-этических идей беруни в семейном воспитании	129
Р.М. Садыков. Условия обогащения словарного запаса студентов – важнейший фактор развития речевых компетенций будущих учителей начальных классов	130
Роза Рахмонова. Вопросы истории развития узбекского фольклора	133
Умида Юлбарсова, Наргиза Усанова. Формирование научно-исследовательской компетенции в процессе обучения русскому языку бакалавров нелингвистических специальностей	135

HUQUQ

Abror Sharipov. Profilaktika inspektorining huquqbuzarlik va jinoyatchilikning oldini olishda oiladagi yoshlar bilan olib boradigan profilaktik ishlari	138
---	-----

TAHLIL

Nasiba Bozorova. "Xotiram siniqlari" da aytilmagan izhorlar ifodasi	141
Nuriniso Umarova. Abdulla Oripov asarlarida daraxt poetik obrazi	143
D.Q. Allayarova, D.M. Umarova. Lirik asarlarda milliy ruh masalasini o'rganish	145
Dilfuza Shadiyeva. Erkin Vohidov she'rlarida irsoli masal san'atining qo'llanishi	147
Dilnoz Ollaberganova. Malala yusufzoy ijodining adabiy konteksti va ayollarga bo'lgan munosabatning milliy, diniy, madaniy, ma'naviy asoslari	149
Dilrabo Chorshanbiyeva. Abdulla Oripovning tabiat lirikasida makon va zamon masalasi	150
Komila Fayziyeva. Amerika adabiyotida romantizm ruhi tug'ilishi	152
Hoshim Ahmedov. Rauf Parfining nasriy she'rlari	154
Sanobar Kamolova. Turli tillar talqinida shaxs ismlarining leksik-semantik xususiyatlari	158
Inobat Madraximova. Xosiyat Rustamova she'rlarida kuz modusi	160
Gulbahor Mingyasharova. "Muhabbatnoma" asarining o'rganilishi	162
Nargiza Muhamedova, Zohid Karimov. Milliy kurashimiz o'zbek tili targ'iboti vositasi	163

nomlanadi: Jean Foutre – aldamchi, muttaham, ablah, Charles – firibgar, André – hushamadgo'y. Qirol Charlz III ning kenja o'g'liga Genri Charlz Albert Devid deb nom berilgan. Tug'ilganlik to'g'risidagi guvohnomada ko'rsatilganiga qaramay, deyarli hamma shahzodani Genri emas, balki Garri deb chaqirishining sababi aniq emas. Genri nomi eski fransuzcha Anri (Henri) nomidan kelib chiqqan, ammo vaqt o'tishi bilan (o'rta asrlarda) inglizcha versiya — Garridan foydalana boshlandi. Genrix deb atalgan monarxlarning ko'pchiligi ham o'sha paytda Garri deb chaqirilgan. Xullas, muayyan davrning o'z moddiy, ma'naviy ehtiyojlari bo'ladi. Bu ehtiyojlar jamiyat hayotining barcha jabhasiga o'z

talablarini qo'yadi. Zamona zayli bolaga ism berish odatlariga ham ta'sir ko'rsatadi, davriga xos ismlar zaxirasini shakllantiradi. Biroq bu inson ta'siridan, uning ongli aralashuvidan tamomila tashqari jarayon emas. Jamiyatning ilg'or ziyoli qatlami bunday milliy masalalarda sergak bo'lishi, birda nomuvofiq, birda nomunosib ko'ringan jarayonlarda o'zini daxldor sezishi lozim. Demak, keng ma'noli antroponimlar leksik-semantik kategoriya sifatida ma'lum darajada mavhumlik va o'ziga xoslikka ega bo'lgan, hodisa yoki predmet xarakteriga ega bo'lishi mumkin bo'lgan, nominativ to'liq qiymatli birliklardir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Begmatov E. O'zbek tili antroponimikasi. – Toshkent: Fan, 2013. 190–191-betlar.
2. Akarsu, O. (2014). Raqamli davrda ingliz tili va adabiyotini o'rganayotgan universitet talabalarining o'qish odatlari. Til jurnali/ 3- sahifa
3. Erol Akarsu. 1998. Cited by 11 - DARP: Java-based data analysis and rapid prototyping environment for distributed high performance computations..
4. .Golden P. B. Turk Halklari tarihine Giris.. S. 119.
5. Abdurahmonov G'., Rustamov A. Qadimgi turkiy til. B. 101; Golden P. B. Turk Halklari tarihine Giris... – S. 120.
6. Abdurahmonov G'., Rustamov A. Qadimgi turkiy til... B. 105–106; 7.S.Kamolova "Fransuz antroponimlarining diskursiv-pragmatik xarakteristikasi". Falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiyasi. – Samarqand, 2020.
6. Yuldashev D. O'zbek va tojik antroponimlari tizimida tafakkur tarzi umumiyligi // Adabiy aloqalar va madaniyatlarning o'zaro ta'siri. Xalqaro ilmiy anjuman maqolalar to'plami. – Termiz, 2018. 189–191-betlar.

Inobat MADRAXIMOVA,
ChDPU tadqiqotchisi

XOSIYAT RUSTAMOVA SHE'RLARIDA KUZ MODUSI

Annotatsiya: maqolada shoira Xosiyat Rustamova she'rlaridagi kuz modusining obrazlar orqali tasvirlanishi va shoiraning voqelikni intensiv shakldan yoki ifodasidan tabiiy ruhiy bir holatni chizish orqali ruhiy-ijtimoiy kayfiyatni ilgari surishi haqida so'z ketadi.

Kalit so'zlar: *modus, kuzak modusi, xronotop, modernizm, obraz.*

Аннотация: в статье говорится об описании осеннего лада в стихотворениях поэтессы Хосият Рустамовой через образы и поднятии поэтессой психосоциального настроения путем рисования естественного душевного состояния из интенсивной формы или выражения действительности.

Ключевые слова: *лад, осенний образ, хронотоп, модернизм, образ.*

Abstract: the article talks about the description of the autumn mood in the poems of the poetess Khosiyat Rustamova through images and the poetess raising the psychosocial mood by drawing a natural state of mind from an intense form or expression of reality.

Key words: *mode, autumn look, chronotope, modernism, image.*

XX asrning 90-yillarida o'zbek she'riyatiga chaqmoqdek kirib kelgan A.Qutbiddin, Z.Mirzo, H.Ahmedova singari Xosiyat Rustamovaning ham o'rni beqiyosdir. Shoira she'rlaridagi modernistik qarashlar har qanday vaziyatda G'arb-u Sharq an'analari sintezi fonida yuzaga kelgan. Demak, shoira izlanishlarida o'z salafarlari, tengqurlari qatori – ustozlariga ergashish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shoira kim va qanday mavzu atrofida mushohada yuritmasin, ijodidagi ikki jihat e'tiborga loyiqdir: birinchisi, qisqalik, ikkinchisi shu qisqalikda obrazlilikning yorqin suratlarda namoyon bo'lishi. Shunday she'rlar bo'ladi, biroq unda atayin birgina so'z – yashirinadi. So'z o'yinining jonli metamorfozasida shoiraning erkka tashna nigohi porlab turadi:

Juda og'ir – esga tushgan chog'

O'ylab ketar umr so'ngini.

Oy – osmonning ko'ksidagi dog',
Xira qilib turar ko'nglini.
Ko'kka yolg'on hilolni ilib,
Tunlar buzmay turganda pinak.
Qora xalqni qorong'u qilib
Pardasini tushirar falak .

Jonlantirish – shoira she'riyatiga xos yana muhim bir poetik talqinning o'ziga xosligidir. Umrning – so'nggi esa – kuz, o'lim va bu dunyo bilan xayrlashmoq ekanligi ayonlashadi. Shoiraning Oy – osmonning ko'ksidagi dog' ekanligiga ishora esa zulmat hamisha insonni kuchli qilishga o'rgatadi. Axir, yorug'likka talpingan o'rmondagi yo'lovchi yashash uchun kurashishi tayin. Shunday ekan, shoira ayni shu o'xshatishni nozik pardalar bilan idroklaydi. Negaki, qorong'ulik mahkum bir millatning taqdiri haqiqiy ijod kishisini bezovta qilmasligi mumkin emas. XX asrning Cho'lpon an'analari tadqiqotimizdagi to'rtta iste'dodli shoirning ijodiy kredosida alohida topilmalar ekanligi kundek ravshanlashadi.

Xazon mavsumidagi ruhiy-ijtimoiy kayfiyati shoirani ma'nan yanada o'stirishga chorlagani haqiqat. Shoiraning juda ko'pchilik she'rlarida hali tiriklik va o'lim orasida uvol bo'lgan XAZONni tasvirlash modusi yetakchilik qilayotir:

Chirigan shoxlarda chayqalib chunon,
So'nggi bor – o'zingga kelding qayerdan?
Men seni kuzatib, kuzatib hayron –
O'zim ham qaygadir
Ketayotirman.
Chirpirab-chirpirab
tushasan nogoh,
Mayda o'limlardan uchasan yuksak.
Nahotki, poyimdan
Topgansan panoh.
Nahotki, men bilan
birgasan kuzak?!
Gul bilan xazonni
barobar etding,
Ketar chog' – baxtiyor etding havolab.

She'rdagi jonlantirish va o'xshatishlar shu qadar bir ipga tizilgan marjondek ifodalanganki, o'qigan o'quvchi birdan sergak tortishi tayin. Chunki unda o'limning ham shirin visol ekanligini, xazonlar davrasida kechayotgan lirik qahramonning kayfiyat, ruhiy olamini idroklaydi. Ayniqsa, inson bir-biriga talpingandagina shunday obrazli ifodalarga ro'baro' keladi. Demak, shoira izlanishlaridagi – xazonli bog'lar, aslida o'zining qismatining bir uzvi. Shunday ekan, uni talqin qilishda – poetik o'lchovning tarixiy ildizlariga teran nazar solish ishonchni oqlaydi.

Kuz – kuzak moduslari (xazon) pallasiga qadar o'lim bilan olishgan tabiatning injiqliklarini shoir o'ziga singdira olsagina baxtiyor lahzalarni kashf qiladi.

20-21-betlar.

2. Quronov D., Rahmonov B. G'arb adabiy-tanqidiy tafakkuri charxi ocherklari. –T.: "Fan", 2008. 188-bet.
3. D. Quronov, Z. Mamajonov, M. Sheraliyeva. Adabiyotshunoslik lug'ati. – T.: «Akademnashr», 2013. 179-bet.

Shu ma'noda, insondagi iqtidor va talant hamisha bir xil kechmaydi. Biroq shoirlarning eng iqtidorli, mehnatsevar va omadlilari instinktik ravishda tabiatning o'zidan yoki mashqlar natijasida o'zlashtirgan narsalarni donishmand va fozil Aristotel umumlashтира oldi va san'atga tatbiq etdi. Zero, u hodisalarning sababini anglashni bilan, boshqalarga an'anaviy ravishda yoki tasodifan ayon bo'lgan narsalarni u tafakkur kuchi bilan izlab topardi. Aristotel faqat xatolardan qochish usulini kashf etmadi, u bizga eng qisqa yo'lni, qaysiki, shundan borilsa, xato qilinmaydigan yo'lni ko'rsatib berdi. Binobarin, X.Rustamovaning poetik izlanishlarida erkin (sarbast) she'rning boshqa tengdoshlaridan tamomila ajralib tutgan, uslubiy-shakli o'ziga xos jihatlarni ko'ramiz. Ayniqsa, shoiraning fasllar – bahor, yoz, kuz, va qish xronotopiga monand tuyg'ularida modernistik g'oyalar tarannumi yaqqol ajralib turadi.

X.Rustamovaning kuz xronotopiga doir o'nlab she'rlarida modernizm: bilish va anglatish ehtiyoji o'laroq yuzaga kelganini inkor qilib bo'lmaydi. Chunki shoira G'arbda rasm bo'lgan an'anadan tamomila milliy she'rga yangicha shakl bag'ishlamogda. O'lim va hayot orasidagi vido maktubida, xazon yoki daraxtlarning mungli nolalari, qushlarning horg'in kayfiyati xuddi suratlardagidek aks-sado bermoqda:

Voqelikning intensiv shaklidan yoki ifodasidan tabiiy ruhiy bir holatni chizish X.Rustamovaga xos usullardan biri bo'lsa, ajabmas! Ba'zan o'limni faslga, faslga o'limga antiteza usulida – insonning yashash instinktiga javob axtarish ilinjida qalam suradi. Shoira "Kuzak" she'rida ayni shu ruhiy-ijtimoiy kayfiyatni ilgari suradi va bunga yangicha ma'no yuklashga erishadi:

Bog'larga ne bo'ldi?
Ko'kda nima gap?
Borliq to'lib ketdi shovqin-suronga.
Xuddi taslim bo'lgan askara o'xshab,
Daraxtlar qo'lini cho'zdi osmonga.
Ortiqcha yig'iga bermadi izn –
Shamol g'azab bilan
Tutdi dastini.

Borliqqa qorong'u tushishi bilan,
Kuz somon yo'liga kirdi bostirib.

She'rdagi ramziy-majoziy pafos inson tuyg'ularini yanada yuksaltiradi. O'quvchi kuzga o'zi beixtiyor savol bera boshlaydi. Bu savollar zamirida insonning o'ziga tan hayotiy kechmishlari aks etadi. To'g'ri, ijtimoiy lirikaning mazmun-mundarijasida yuzaga chiqqan ruhiy tovlanishlar yangi modern she'riyatga asos bo'lgani ayni haqiqatdir. Kuzning osmon-u falakka uchib ketishi, umrning ham o'tkinchiligi ishora qilinmogda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rustamova X. Najot. – T.: "Ma'naviyat", 2003.